

Müdevim: Mekân Aidiyetinin Tipleşmiş Hali*

Döne AYHAN**

ÖZ

Toplumsal tip konusuna son dönemde ilgi artsa da klasik sosyologların çalışmalarında da tipleştirmenin belirtilerini görmek mümkündür. Toplumsal tipler toplumun sosyalleşme dinamiklerini göstermesi açısından referans konumdadır. Toplumsal yapıya dair analizde bulunmanın en hızlı yolu tipolojileri anlamaktan geçmektedir. Toplumsal tipler gündelik hayatı ve kültürü yansıtır. Farklı toplumsal tipler, günlük yaşamın normlarını, değerlerini ve hâkim kültürünü yansıtır. Bir toplumu tanımada ve gündelik hayatının ritmini görmede toplumsal tipolojiler önemli bir araçtır. Gündelik yaşantımız mekanlarla örülü olduğu için mekandaki toplumsal tip bu noktada önemsenmektedir. Bu çalışmada mekânda var olan tiplerden biri olan müdevim tipi ele alınmıştır. Bu çalışma, toplumsal tiplerin gündelik hayatı ve kültürü nasıl yansıttığını inceleyerek toplumsal anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca müdevim tipinin izi sürülerek analiz edilen mekandaki kültürel etkisi gözlemlenebilmektedir. Mekânın toplumsal bir kurum olduğundan hareketle bu çalışmada mekanların uğrakları anlamında, mekân aidiyeti yüksek kişileri sembolize eden “müdevim” tipi ele alınmıştır. Müdevim tipolojisinin arka planını anlamak adına mekânın toplumsallaşma pratiklerinin değişimi ele alınmıştır. Müdevim tipinin mekân üzerinden görünür olduğu gerçeğiyle kimlik, aidiyet ve kültürel perspektifle toplumsallık ve onunla anlam kazanan bir toplumsal tipolojinin izleri anlaşılmalı çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müdevim, Toplumsal Tip, Mekân, Mekân Aidiyeti, Kültür.

Frequenter: Typical Condition of Space Belonging

ABSTRACT

Although interest in the subject of social type has increased recently, it is possible to see signs of typification in the works of classical sociologists. Social types are in a reference position in terms of showing the socialization dynamics of the society. One of the quickest methods to analyze social structure is by comprehending typologies. Social types reflect daily life and culture. Different social types reflect the norms, values, and dominant culture of daily life. Social typologies are an important tool in knowing a society and seeing the rhythm of its daily life. Since spaces surround our daily lives, the social type in the space is considered important at this point. In this study, the frequenter type, one of the types existing in the space, is discussed. This study aims to understand the social world by examining how social types reflect everyday life and culture. In addition, the cultural influence in the analyzed space can be observed by following the traces of the frequenter type. Considering that the place is a social institution, in this study, the “frequenter” type, which symbolizes the people with a high sense of belonging to the place, has been discussed in the sense of the haunts of the spaces. To understand the background of the frequenter typology, the change in the socialization practices of the space has been discussed. With the fact that the regular type is visible through the space, it will be tried to understand identity, belonging, and sociality through cultural perspective and the traces of a social typology that gains meaning with it.

Keywords: Frequenter, Social Types, Space, Space Belongingness, Culture.

1. Giriş: Toplumsal Tiplerin Sosyolojik Dayanakları

Sosyoloji disiplininde uzunca bir süre doğrudan toplumsal tipleri ele almayan, pozitivist paradigmanın sınırlarına sıkı sıkıya bağlı bir anlayış hâkim olmuştur. Klasik sosyologların daha çok makro konulara ilgi duyup yapı analizine odaklanmaları toplumsal tipler konusunda gecikmeye neden olmuştur. Klasik sosyoloji teorisyenleri doğrudan tip olarak ifade etmeseler de çalışmalarına bakılacak olursa tiplerin izini

* Bu çalışma, 20.04.2021 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında tamamlanan “Mekânsal Aidiyet: Mekânın Aidiyet Oluşturma Niteliği” başlıklı doktora tezinin bir bölümü genişletilmek suretiyle oluşturulmuştur./This study was created by expanding a section of the doctoral thesis titled "Spatial Belonging: The Belonging-Creating Quality of Place", which was completed at Selçuk University Social Sciences Institute, Department of Sociology, on 20.04.2021.

** **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof, KTO Karatay Üniversitesi/KTO Karatay University, done.ayhan@karatay.edu.tr

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 30.08.2023-12.10.2023

Citation/Atf: Ayhan, D. (2023). Müdevim: mekân aidiyetinin tipleşmiş hali. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 386-396. <https://doi.org/10.52642/susbed.1352535>

görmek mümkündür. Toplumsal ilişkilerin tipler üzerinden okunması son dönemde ilgiye mazhar olmuştur.

Toplumsal tipler toplumun dinamiğine bağlı olduğu için değişebilir, unutulabilir yerine yeniden farklı boyutlarıyla bir tipoloji ortaya çıkabilir. Bu noktada toplumsal tiplerin bağlamsallığı ortaya çıkmaktadır (Aydemir, 2016). Toplumsal tipin kendine has karakteristik davranış kalıpları zamanla kimliğinin bir bölümü haline gelmektedir. Tipolojilerde davranışın içselleştirilmesini ve kimliğe artı bir özellik olarak eklenildiği belirtilmektedir (Almog, 1998). Toplumsal tiplerin bizzat toplumun içerisinde yaşayanlarca üretildiği ve somutluk kazandığı ifade edilmektedir. Tipleri gördüğümüz zaman “işte bu” şeklinde tanıyabileceğimizi, yürürken karşımıza çıkabileceği söylenmektedir (Baker, 2014).

Klasik sosyologlar içerisinde Simmel dışında toplumsal tip konusuna değinen, çalışmalarında açıkça yer veren isimlerin sayısı oldukça azdır. Norbert Elias gibi istisnaları saymazsak genel sosyolojik teori toplumsal tipleri odak olarak görmemiştir. Toplumsal değişimin hızlı olduğu zaman diliminde toplumsal tiplerin var olması ya da ortadan kaybolması mümkündür. Toplum gündemdeki krizlerin seyrine göre yeni tipolojilerin dile gelmesi söz konusudur (Klapp, 1958). Toplumsal tipler yaşanan dönem ve kültüre göre değişkenlik gösterebilmektedir. Toplumsal tipler için yaşanan toplumsal hayatın minyatür kopyaları denilebilir. Toplumsal tiplerin sosyalliklerin değişimi, anlamlandırılması ve kategorize edilmesinde önemli bir toplumsal yapı analizi aracı olduğu kabul görmüştür. Simmel soylu, yabancı, savurgan, cimri, maceracı gibi tiplere ilk ışık tutan kişidir. Tipler sayesinde toplumsal etkileşimlerin daha iyi analiz edileceğini söylemektedir (Simmel, 2015). Simmel’e ilave olarak tip kavramının tarihsel perspektifine bakıldığında T. Veblen “aylak” (2016), W. Sombart lüks tüketiminin belirleyicileri olarak “kurtizan” (2013), Anderson “Hobo: evsiz adam” (2017), R. Park “marjinal” (1928), A. Schutz “yabancı” (1944), Elias “Mozart: Bir dâhinin sosyolojisi” (2000) çalışmasıyla tipleri ilk akla gelenlerdir.

Türkiye’de toplumsal tip literatürü azımsanmayacak bir durumdadır. Aydemir (2016), editörlüğünde çıkan çalışma farklı toplumsal tipleri ele alması ve kendinden sonrasına yol açması anlamında kayda değerdir. Buradan hareketle toplumsal tiplerin toplumsal gerçeklikleri, değişimleri, sınırları, dinamiği açıklamak için kılavuz olduğu söylenebilir. İnsani halleri anlamlandırmanın pratik yönü farklı kategoriler halindeki toplumsal tiplere bakmaktır. Aslında değişen toplumsal koşulların tarihsel serüveni de toplumsal tiplerin izinden anlaşılabilir. Bu açıdan sosyolojik tahayyülü besleyen ve etkileyen bir yönü de bulunmaktadır.

Bu çalışma müdavim toplumsal tipinin gündelik hayatta çerçevesini ortaya koyarak mekânla ilişkisini inceleyemeye çalışmaktadır. Toplumsal ilişkiler, coğrafya, zaman ve kültürel kodlar perspektifinde toplumsal tipler önemli bir parametre olup yapısal öğeler olarak iş görürler. Toplumsal yapıya dâhil olan toplumsal tipler farklı durumlarda kendisini göstermektedir. Toplum gerçeğinin insani hallerde görüldüğünden hareketle mekânları insansız açıklamanın imkânsızlığına dikkat çekilmiştir (Aydemir, 2016). Bu noktada “plaza insanı”nı tanımlamak için metropol şehir, stüdyo daire, güvenli site, cam bina önemli mekânsal unsurlardır (Özmen, 2015). Toplumsal tiplerle ilgili olarak ulusal tez merkezinde farklı kurumlara dair tipler üzerinde çalışmaları görmek mümkündür. Ankaralı, kanaat önderi, yetim, memur, ev kadını, kaynana, aydın, bürokrat gibi çeşitli tiplerin çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Toplumsal tiplere dair ilginin son yıllarda arttığı görülmektedir. Müdavim kavramının tez adında geçtiği ulusal tez merkezinde sadece iki tane yüksek lisans tezi bulunmaktadır. “Sosyal yardım müdavimleri” isimli Çakan’ın (2019), tezi sosyal yardıma bağımlılığı anlatmak için kullanılmıştır. Burada inatçı yoksulların sosyal yardıma bağımlılığına dikkat çekmek için müdavim kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Diğer ise Atak (2021), kahvehanedeki erkekleri tanımlamak için kullanılan çalışmada da müdavim toplumsal tipinin arka planından ziyade erkeklik deneyimlerine ve şiddete bakış açılarına odaklanılmıştır. Erkeklerin sıklıkla tercih ettiği bir mekân olan kahvehaneler ve toplumsal cinsiyet temelinden şiddet olgusu ele alınmıştır. Müdavim kavramı içerikte yer almayıp sadece başlıkta bulunmaktadır. Sıklıkla kahvehaneye gitmeleri nedeniyle müdavim kavramı tercih edilmiş, bir tipolojinin çerçevesine değinilmemiştir. Müdavim kavramının doğrudan yer aldığı ulusal literatürde bir de kitap bulunmaktadır. Kızmaz (2006), “Cezaevi Müdavimleri” isimli çalışması da yine benzer şekilde suçluların tekrar durumunu anlatmak için seçilmiştir. Burada devamlılık gerektirmesi sebebiyle müdavim kavramının tercih edildiği görülmektedir. Bu noktada müdavimi mekâna ısrarla giden

kişi olarak tanımlamak mümkün olmaktadır. Başka mekânlara gitme konusunda direnç gösteren kişiler olarak görülebilir.

2. Mekân Aidiyeti ve Kimlik Perspektifinde Bir İzlence

Mekân, insan ve kültürle anlamını bulan bir toplumsal gerçekliktir. Değer yüklü oluşuyla mekân, insanı çevreleyen her türlü meselenin en yakın tanığıdır. Mekân mutlak suretle bir aradalık gerektirdiği için toplumsallığını göstermektedir. Yer bir insanın mekânla etkileşimde bulunmasıyla değer kazanan bir yapıdır. Mekânın farkında olduğu, ona dair duygu durumunda mekân duygusundan bahsedilmektedir (Hauge, 2007). Mekânlar var ettiği atmosfer ile kişiler üzerinde olumlu ve olumsuz duyguları yaratabilir. Gitmek için can atılan, sevilen mekânlar olduğu gibi korkulan, tiksnilen, istenmeyen, uzak durulan mekânlar da mevcuttur. Mekânda paylaşılanlar neticesinde beğeni ya da nefret mekanları olabilmektedir. Mekân aidiyeti kişiye ve zaman göre farklı varyasyonlarda görülebilir. Mekânın dinamikliği ve insanın da değişime açık oluşuyla aidiyet statik kalmamaktadır (Harvey, 2013). Mekân insan olmadan düşünülemez. İnsanla anlam kazanan bir gerçekliktir. Mekân aidiyeti insan olmanın gereği olarak temel düzeyde bir ihtiyaçtır (Giuliani, 2003). Aidiyetin kendisi öncelikle mekâna fiziksel katılmayla mümkündür. Mekânın kişinin kimliğini inşa etmesinde belirleyici olduğu belirtilmektedir. Öngörülen kimliklerden mobil kimliklere geçiş olabildiğini, mekânın da etkisinin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapılmaktadır. Modern dönemde toplumsal hareketliliklerin artmasıyla kimliklerin değişime girerek akışkan ve melez bir yapısı öne çıkmaktadır. Kişisel kimliğin mekâna bağlı bir şekilde var olduğunu, mekânı tanıdıkça aidiyet geliştirileceği söylenmektedir (Easthope, 2009). Zamanla birlikte bir mekânın anılması mekânın tarihi bir boyutu olduğunu gösterir. Modern dönemde mekân ve zamanın yerel ölçeğinden ayrıldığı, içinin boşaltıldığı ve birbirinden koparıldığı belirtilmektedir. Bu şekliyle de mekân ve zamanın algılanmasının değişime uğradığı söylenmektedir (Harvey, 2014). Belirli bir zaman ve mekân ön koşulu isteyen müdavim tipi, mekân aidiyetinin yüksekliğiyle göze çarpar. Mekân tarih, kimlik, toplumsal hafıza, modernite, gelenek gibi unsurlarla doğrudan ilgili ve ilişkilidir.

Kim olduğumuzu belirten nitelikler olarak tanımlayabileceğimiz kimlik, insanlarda olduğu gibi mekânları da tanımlayan bir unsurdur. Kişilerin sosyalleşmek için tercih ettikleri mekân ile kendi kimliklerinin paralel olduğuna dikkat çekilmektedir. Kişisel kimliklerin referans noktası ile mekânın niteliklerinin benzerliğine göre mekân tercihinde bulunduğu belirtilmektedir (Lee, 2011). Kişilerin ideolojik, dini, kültürel beslenme alanına göre mekân tercihinin farklılaşacağı söylenebilir. Çünkü boş zaman değerlendirme sürecinde buldukları mekânlarda kimliklerini beslemek istemektedirler. Bir mekânın inşa edilmesinde bulunduğu bölgenin iklim şartları, yapısal nitelikleri kadar tarih, gündelik hayat, kültürel etkileşimlerin yoğunluğu da belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla mekânın kimliği ve aidiyeti göreceli bir meseledir (Tutkun, 2015). Mekân aidiyeti mekânda bulunan kişilerin kültürel arka planına göre değişebilecektir.

Mekân ortak paydasında buluşan kişiler kolektif bir kimliğin alt bileşenleri olmaktadır. Kolektif kimliği paylaşan kişilerin mekân bilinci de artmaktadır. Pollini (2007), mekân aidiyetinin kolektif bir çabanın sonucunda ortaya çıktığını söylemektedir. Mekân aidiyetinde öznel bir değer biçme ve anlaşılma vardır. Her ne kadar genel olarak mekân aidiyetinin öznel yönüne vurgu yapılsa da çevre etkisinden de bahsetmek mümkündür. Mekan aidiyeti yüksek kişilerin mekan güzellemesi yaparak başkalarını etkileme potansiyelleri vardır. Müdavimin mekan için pozitif tavrı ve ısrarı bir başkasına tesir etmektedir. Hatta bir toplumdaki öykü, destan, hatıralarla kişinin mekânla bireysel etkileşimi olmasa bile aidiyet geliştirme ihtimali bulunmaktadır (Backlund and William, 2004). Bireysel ve toplumsal olarak deneyimlenen mekânlar hafızada yer etmektedir. Toplumsal hafızanın bir başkasıyla paylaşılan öğelerden oluştuğunu ve kolektif bir tutuma işaret edebileceği vurgulanmaktadır (Karaarslan, 2014). Toplumsal hafızada mekânın önemli bir belirleyici olduğunu belirtmek gerekmektedir. Hafızanın somutluğunu savunan Nora, hapishane, mezar, katedral, anıt ve meydan gibi mekânların hafızada farklı şekilde yer ettiğini belirtmektedir. Hafıza mekânı zamanın o mekânda durmasıdır (Nora, 2006). Hafızanın izlerini bahsedilen mekânlarda görmek mümkündür. Öznel bir şekilde mekânı deneyimleyen kişi hem toplumun izlerinin olduğu mekânı deneyimler hem de mekâna kendisi izler bırakır. Gelenek ve kültürün birlikteliği ile mekânın devam eden çizgisine vurgu yapan Assman, mekânı depolama alanı olarak görür (Assman, 2001). Mekân aidiyetinin ön

koşulu birey ve mekânın ortak paydada buluşması olarak tanımlanmaktadır. Mekân, bireysel hafızada belirginleştikçe içselleştirilir (Bachelard, 2017). Mekânla geliştirilen ilişkinin ilerlemesiyle aidiyet duygusu oluşmaktadır. Kişinin mekâna yönelik böylesi bir duygu durumunda müdavimliği görmek mümkün olmaktadır. Mekân tecrübelerinde olumlu nüansların sayısının çokluğu kişinin mekân aidiyetini artırıcı etki yaratabilmektedir. Bu noktada “aşına” olmanın aidiyet geliştirerek müdavim olmada kritik nokta olduğu söylenebilir. Müdavim olmak aslında öznel bir tecrübenin sonucunda gelişmektedir. Müdavimin içinde bulunduğu yapıdaki kolektif kimlikleri tanımak açısından da bahsedilen öznel mükemmel müdavimlerin ortak paydada buluşma noktasını anlamak adına kimlik kaynak alanı olmaktadır.

2.1. Mekân Aidiyeti Zedelenebilir mi?

Günümüz toplumlarında sosyalleşme pratiklerinin önceki dönemlerden farklılaşan yönleri bulunmaktadır. Teknolojik devrimle sosyal mecraların tahmin edilemez şekilde genişlemesi sosyalliklerin şeklini de değiştirmiştir. Boş zaman değerlendirme rutinlerinin farklılaşması mekânların görünürlüğünü ön plana çıkarmıştır. Sosyal platformlarla birlikte gündelik hayat içerisinde deneyimlenen mekânların gösterimi de mekânların görünürlüğünü artırmıştır. Sosyal mecraların yanında özellikle küresel etkilerle de mekânda bulunma sıklığı artmaktadır. Müdavimin mekânda bulunma sayısı fazla olduğu için ekonomik bir yönü de bulunmaktadır. Bir tüketim mekânıysa eğer müdavimin ciddi bir bütçe ayırması gerekmektedir. Bu da kişilerin statüleri gereği mekân aidiyetlerini zedeleyen bir unsur olabilmektedir.

Dünya ölçeğinde ekonomik, siyasi, tıbbi, fiziki krizlerin arka arkaya yaşandığı bir dönemden geçilmektedir. Öyle ki içinde bulunulan dönemi *kriz çağı* (Saad-Filho, 2023) olarak nitelendirenler dahi bulunmaktadır. Son dönem toplumsal tiplerle ilgili dikkat çeken bir çalışma afet sosyolojisi alanındadır. Dünyada ve Türkiye’de afetlerin sıklıkla görülmesiyle Aydemir (2020), afetzede tipine dikkat çekmiştir. Afetler kendi tipolojilerini de var etmiştir. Afetzede toplumsal tipinin duygu durumunu, afetten geriye kalan mağdur hallerini ve kültürel manzarayı deneyimsel bir şekilde ele alarak es geçilmiş bir alana dair bir tipoloji çalışılmıştır. 1999 Marmara ve Covid-19 salgını deneyimleyen yazar, afetzede tipini tüm gerçekliğiyle aktarmaktadır. Afet durumlarında ortaya çıkan kaos ile kişilerin mekân aidiyetlerinin de temelden sarsıldığını belirtmek faydalı olacaktır. Yakın geçmişteki Covid-19 pandemisi gibi kişilerin izole bir yaşam geçirmesi zorunluluğunda müdavim olunan mekânların kapatılması aidiyetlerin azalmasına neden olmuştur. Oradaki sosyallikleri tekrar deneyimleme fırsatı bulamayan kişiler için mekânın anlamı zayıflamak durumunda kalmıştır. Evde kalmanın salgından kurtulmanın formülü olarak kamuoyunda dile getirilmesiyle ev dışı sosyallikler zayıflamıştır. Aile, arkadaşlık, akrabalık ve komşuluk gibi ilişkilerin güçlü olduğu yerlerde salgın süresince birlikteliklerini devam ettirme isteğiyle kapalı mekânlarda sosyallikler devam etmiştir (Aydemir, 2020). Belirli kısıtlılıklarla ev ortamında gerçekleştirilen sosyallikler müdavimlerin mekâna yönelik duygusunu ve ilgisini zedelemiştir. Özellikle bir dönem kafe, restoran, cami gibi temel ihtiyaç ve sosyalleşme zemini pozisyonundaki mekânların “tam kapanma” kuralına göre kapatılması sadece müdavimlerin değil toplumun genelinin sosyalleşme pratikleri değişmiş hatta sosyalleşme tamamen ortadan kalkmıştır. Bu haliyle insanın sosyal bir varlık olduğu klişe cümlesi temelden sarsılmıştır. Bu ve benzeri durumlar mekânın insan için olmazsa olmaz niteliğini ortaya koymaktadır.

Ülkemizde gündelik hayatımızda meydan ve sokaklarda yürürken karşımıza çıkma ihtimali olan bahse konu tip somutluk kazanmıştır. Olağanüstü hâl ve durumlarda (depresyon, yangın, salgın vs.) kişilerin yaşamlarının altüst olmasıyla mekân duyguları da kökten değişecektir. Kişisel ve toplumsal hafızasında yer edinen mekânların zarar görmesi ya da yerle bir olması gündelik yaşamın olağan akışını bozacaktır. Müdavimi olunan mekânlar ortadan kalkınca müdavimlerin de sosyallik pratikleri değişecektir.

Mekân aidiyetini zedeleyen bir başka olgu ise ülkeler arası gerilimlerle birlikte göç dalgasının yaşandığı son yirmi yılda dünya ekseninde yer değiştirme başlamış ve “göçmen” şeklinde yaygın bir toplumsal tipi var etmiştir. Göçmenle birlikte yerli ve yabancı toplumsal tiplerinin de birlikte anılması yaşanan durumun muhataplarını özetlemek açısından daha da anlamlıdır. Küreselleşmenin baş döndürücü hızıyla kültürlerarası etkileşimin yoğun yaşanması müdavimlerin formunu da değiştirebilmektedir. Dünya ölçeğinde yaygın olan Starbucks, McDonalds, Hilton Otel gibi küresel mekânlar şartlardan bağımsız olarak kendi müdavimlerini yaratarak sürdüreceklerdir. Bu noktada yerel mekânların müdavimlerine dikkat çekmek gerekmektedir. Ev, mahalle, sokak, meydan, yöresel bir restoran, çay ocağı gibi mekânların

müdavimlerin sürdürülebilirlik zemini kalmayacaktır. Yerel mekânlara aidiyet geliştiren müdavimler, farklı kültürde bahsi geçen devamlılığı sağlayamayacaklardır. Kültür, coğrafya, dil, din gibi unsurlarla içinde bulunulan toplum içerisinde anlam kazanan lokal/özel mekânların müdavimleri zorlukla karşılaşacaklardır. Gündelik hayat içerisinde farklı bir toplumda özellikle dil bariyeri ilk aşamada müdavimlerin önüne geçen doğal bir engel olabilmektedir. Mekân aidiyetini zayıflatan başka bir neden de farklı toplumsallaşma pratikleri olmaktadır. Kahve bağımlısı ya da tiryakisi şeklinde de ifade edilen kafe ya kahve müdavimlerinde son dönemde ciddi bir artış gözlemlenmektedir. 3. nesil kahve kültürünün yaygınlaşmasıyla kahve orta sınıfın habitus göstergesi olmaktadır. Kahve sayesinde orta sınıfın grup ve mekân aidiyeti geliştirerek yaşam biçiminin değişimine dikkat çekilmiştir (Türkyılmaz, 2020). Kahve ile güne başlamak ya da boş zamanlarda gidilecek ilk yer olması kahvenin sembolik bir değer olarak toplumsal hayata dâhil olduğunu göstermektedir.

Mekânı müdavim için özel ve değerli kılan şey sübjektiftir. Mekâna iz bıraktıkça kişisel bağlantı kurmak kolaylaşmaktadır. Müdavim tipinde mekâna yönelik olumlu duyguların bulunması gerekmektedir. Mekânın kendisini var ettiği kurallara uygun davranmak durumunda olan müdavim, kendisi gibilerle tanışma fırsatı bulur. Müdavimlikte mekân aidiyetinin temel harekete geçirici mesele olduğu göz önüne alınırsa avare tipinde de mekân aidiyetinden yoksunluğu söylemek gerekir. Mekân aidiyeti olmadan müdavimlik süreci başlamamaktadır. Dahası mekân olmadan müdavimlikten bahsedilemez. Bir başka ifadeyle müdavim mekân ile vardır.

3. Mekân Ruhunun Tipleşmesi ya da Mekân Aidiyetinin Sarsılmazlığı: Müdavim

Mekân insanla anlam kazanan bir toplumsal alandır. İnsanın kültür örüntüleriyle hemhal olması, mekânın da orada bulunan kişilere has bakış açısıyla donatıldığını söylemek mümkündür. Bir mekân genellikle belli bir grup insanla, belirli bir yaşam tarzıyla ve sosyal statüyle ilişkilendirilir. Müdavim kavramı literatürde turizm, gastronomi ve pazarlama disiplinlerinde ağırlıklı olarak kullanılan bir kavramdır. Mekânın kendisini değişimin tanığı olarak kabul edersek toplumsal problemleri yansımaları mekânda bulmak mümkündür. Pazarlama alanında “müşteri sadakati” olarak ifade edilen kavram müdavim tipine karşılık gelmektedir. Gündelik hayatın tam da ortasında olan müdavimin sosyolojik okuma biçimi bu çalışmanın temel amacıdır. Mekân olmadan müdavimin kavranmadığını söylemek gerekmektedir.

Toplumsal tiplerin kategorize edilmesini psikolojik, mesleki, mitolojik ve kültürel olacak şekilde temellendirilmiştir. Bu çalışmada mekân aidiyetinin tipolojik karşılığı olan müdavim kültürel sınıflandırmaya dâhil edilmiştir (Almog, 1998). Mekânların kendisini var etme biçimine göre müdavimin bakış açısı, görünüşü, kullandığı dil de değişecektir. Aynı mekânın müdavimleri arasında benzerlik artarken farklı mekânın müdavimleriyle tutumlar farklılaşacaktır. Mekân bulunduğu coğrafyadaki kişiler için asla herhangi bir fiziki yapı unsuru değildir. Bir siyasi görüşün temsili, dini kanaat önderinin evi ya da iş yeri, kültürel varlığın sembolü olabilmektedir. Bahsedilen mekânlara değer ve duygu atfedilmesiyle tarihin tanığı konumuna geçmektedirler.

Mekân uzun süre kent çalışmaları içerisinde yer almıştır. Yeni-Marksistler mekânın yansız olmadığını, siyasi ve iktidarla yakından ilişki olduğunu altını çizmişlerdir. Mekânın toplumsallıkla çevrili olduğunu, ideolojik boyutunun vurgulanmasıyla mekân konusu dikkat çekmiştir (Alkan, 2009). Müdavimlik için meslek, eğitim, gelir gibi zorunluluktan ziyade mekânla müdavim arasındaki yaşam tarzı benzerliği temel kriterdir. Çünkü farklı sınıf düzeyinde ve eğitimdeki kişilerin ortak mekân tercihi olabilmektedir. Ortak mekân beğenisinde buluşan kişiler olarak müdavimler mekân kültürünü öncelemektedirler.

Müdavim, mekândaki diğer kişilerin mekân sahibi ve çalışanlarının süreç içerisinde oluşturdukları grup normlarıyla orantılı hareket eder. Böylelikle mekâna sıkı sıkıya bağlanır. Müdavimin mekânla bağ kurarak sahip çıktığı söylenebilir. Müdavimi olunan mekâna yönelik anlam atfedilmesi durumu söz konusudur. Düzenli ve tekrarlı bir şekilde aynı mekâna giden kişi olarak tanımlanabilecek müdavim için “kendi mekânı” vazgeçilmez niteliktedir. Benimsediği mekâna sürekli giden müdavim için o mekân kimliğinin bir parçası konumundadır. Kişinin mekâna yönelik geliştirdiği duygu ve düşüncesi müdavim olup olmama konusunda belirleyicidir. Bir mekân için ortak fikirleri paylaşan kişilerin kimliklerinde de benzerlikler artmaktadır. Mekândaki çizgi, üslup gibi genel atmosferin belirleyicileri müdavimlerine sirayet etmektedir. Mekânda tanıdık/tanıdık olma hissiyle müdavim de mekân için önemli bir figürdür. Mekân kimliğiyle

kimliklenen müdevimin toplumsallaşma biçimini mekânın genel görünümüne bakarak anlamak mümkündür. Müdevim mekânda tek başına var olsa bile kültürel işaretlerin anlaşılmasıyla o mekâna has rutinler belirginleşmektedir. Mekân toplumsal bir kurum olarak düşünüldüğünde müdevim için mekânın kıymeti ve anlamı bulunmaktadır. Çünkü onun için artık herhangi bir mekân değil, deneyimleri sonucu değerli hale gelen bir konumdur (Aras, 2012). Müdevimi olunan mekân kişinin sosyal, kültürel ve ekonomik sermayesine denk gelmektedir. Müdevim tipolojisinde kişinin mekâna yakınlığı ve aşinalığı söz konusudur. Mekâna dair detaylara hâkim olan müdevim tipi, mekânın kültürüne ve hafızasına da tanık olmaktadır. Çünkü müdevimin gündelik hayatında kendi mekânı önemli bir yer edinmektedir. Müdevimi olunan mekânlar müdevimlerine sınır koymadan kapısını açmaktadır. Müdevim tipi mekânını özümseyerek aidiyetini kuvvetlendirmektedir. Mekânın niteliğine göre müdevim tipinin de farklı şekillendiği söylenebilir. Dini, ekonomik, siyasi, kültürel temel referanslara göre kendisini var eden mekânın müdevimi de değişkenlik göstermektedir. Müdevimi olunan mekâna bakılarak kişinin kimliğine ait numuneler keşfedilebilir. Müdevimlerin sosyallik çerçeveleri kültürel imgeler taşımaktadır. Mekânın toplumsallaşma sürecinde deneyimlenmesi, onaylanıp beğeni yargısının geliştirilmesiyle müdevim tipolojisinin hatları çizilmektedir.

Herhangi bir mekân kişinin sosyallığı sonucunda bir duygu kazanır. Mekânın basit bir simgesi dahi aidiyeti geliştiren öge olabilmektedir (Stedman, 2002). Mekân aidiyetinin yükselmesiyle ortaya çıkan müdevim tipinin sosyolojik boyutunun yanı sıra mekân duygusuyla da psikolojik boyutu da bulunmaktadır. Müdevimlik için birden fazla kişinin aynı mekân için benzer eğilimde olması kriterini öncelikle gerektirmektedir. Mekâna yönelik benzer duygu, düşünce ve davranış örüntüsünü paylaşan kişiler mekân anlam ifade etmektedir. Müdevim tipinin karakteristik bir çizgisinin olduğu söylenebilir. Mekânın insanla olan doğrudan ilişkisi tartışmasız bir gerçektir. Mekânın insan için vazgeçilemez bir durum olması barınma ihtiyacından başlamaktadır. İnsanın yaşamının tüm evrelerinde bir mekânla çerçevelenmesi söz konusudur. İçinde bulunduğu mekânlara niteliğine göre ünsiyet geliştiren insan için mekân, yaşamın okunabildiği bir sahadır. Mekânın kimliği ile müdevimin kimliğinin büyük oranda örtüşmesi söz konusudur (Ayhan, 2022). Dolayısıyla mekânın genel özelliklerine bakarak müdevimlerinin bakış açısını okumak mümkün olabilmektedir. Mekânın iklimine vakıf olan müdevim mekânın çizgisinin dışına çıkmadan konuşmakta ve yürümektedir. Mekânlar kendi aktörlerini inşa etmektedirler. Müdevimleriyle değer kazanan mekân fiziki inşasından ziyade sosyolojik bağlamı zihinlerde karşılık bulmaktadır. Müdevim aidiyet geliştirdiği mekânın doğal bir üyesi, parçasıdır. Müdevim, mekânda bulunan diğer kişilerin bakışında anlam kazanan bir varlıktır. Kişinin toplumsal hafızası ile duygusal tecrübelerinin kişi için “iyi” ya da “kötü” şeklinde çıkarımda bulunabildiği noktada duygunun sosyolojik potansiyeli karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal arenada kişinin duygularıyla harekete geçtiğini, toplumsallıkların devamında temel motivasyon arzı olduğu belirtilmektedir. Duyguyu fenomenolojik öznel bir tecrübe olarak görmenin yanında kültürlerarası etkileşimle de sosyolojik boyutu dikkat çekilmektedir (Dirimeşe, 2022). İnsanın olduğu her mekânda duygudan bahsedilerek özellikle mekânın reklamı ve tercihinde duyguları harekete geçirmek için çeşitli uygulamalardan bahsedilebilir. Bu aşamada son dönemlerde gündeme gelen bir alan olarak duygular sosyolojisi alanıyla bağlantısı es geçilmemelidir. Beğeni, kültürel etkileşimler ve aşinalık sacayağına denk gelen müdevim toplumsal tipi, duygulardan bağımsız değildir. Mekân aidiyeti yüksek olan müdevimler mekânda kendilerini güvende hissetmektedirler (Ayhan, 2022). Müdevim mekân aidiyetinin yüksek olmasıyla mekânı dinamik tutmaktadır. Mekân aidiyetinin göstergesi olarak müdevim toplumsal tipi farklı mekân perspektiflerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Mekâna sıklıkla giderek kendisini gösteren müdevim tipi için mekânın ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Müdevim tipi herhangi bir mekâna değil kendisi için anlam ifade eden lokasyonu tercih etmektedir. Mekânlar arasında bir sıralama yaparak öncelik tanıyarak seçiciliğini göstermektedir. Müdevim alternatif mekânlar arasında seçim yapan kişidir. Mekândaki varlığıyla müdevimin bir otoritesinin olduğu söylenebilir. Mekânın atmosferine vakıf olmasıyla diğer kişilerin gözünde karizması bulunmaktadır. Zaman içerisinde sosyalliklerin geliştirilmesiyle mekânda sosyal sermayenin artmaktadır. Bu sermaye türünü genişleten müdevimin imajı da güçlenmektedir.

Müdevim tipinde alışkanlık önemli bir referanstır. Mekânı ve oradaki tüm dinamiği ezberleyen müdevim mekânı da var eden bir varlıktır. Müdevimi olmadan mekânın sürekliliği ya da çizgisi eksik kalmaktadır. Bu açıdan mekân ve müdevim karşılıklı bir iletişim içerisinde. Müdevimin mekânları temsil

etme potansiyeli bulunmaktadır. Bireysel bir tipolojiden ziyade mekanla özdeşim kurmuş yapısal bir unsurdan bahsedilmektedir. Mekân doğal bir ögesi olarak müdamimlerinden ortak bir davranış beklentisi bulunmaktadır. Toplumsal bir fenomen olarak müdamim, mekânın gerçekliğinde belirlemektedir. Müdamim denildiği zaman zihinde beliren bir imaj bu tipin varlığının en somut kanıtıdır. Hatta müdamimi olunan mekâna göre dahi bu imaj farklılaşabilmektedir. Müdamimin mekânda sürekliliğiyle mekân sahibi, personel ve diğer kişiler arasında itibarı söz konusudur. Gündelik hayat içerisinde mekânları deneyimleyen insan beğeni duygusuyla müdamimliğe doğru bir yol alırken nefret duygusuyla da mekândan olabildiğince kaçmaktadır. Ancak bu haliyle mekânın atmosferine dâhil olan insan kültürel inşa sürecinde kapsayıcı hareket etmektedir. Müdamim, mekânın vitrinidir. Mekân bilinci yüksek olan müdamim, mekâna kutsallık atfetmektedir. Müdamim için mekânın sembolik anlamı bulunmaktadır. Mekânın fiziki şartları, hizmet kalitesi, uzaklığı gibi temel parametrelerden ziyade orada mekân ile kendi kimliği arasındaki benzeşim önem arz etmektedir.

4. Sonuç

Toplumu anlamının yollarından birisi olan toplumsal tipler, toplum tarafından üretilirler. Toplumsal arenada kişiler arası etkileşimin seyri gündelik yaşamın ritmini belirlemektedir. Gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılan müdamim tipinin sosyolojik tahayyülle anlaşılması mümkündür. Toplumsal tipolojiler, kültürel temsiller olarak incelemeye konu olan bağlamın sosyolojik düzlemini açıklamada birer referans noktası olarak görülebilirler. Müdamim tipolojisini de mekân üretir. Gündelik hayat sosyolojisinde önemli bir yer edinen toplumsal tipler, insan hayatında görülmesi muhtemel hallerin kültürel karşılığı olmaktadır. Coğrafi farklılıklara göre toplumsal tipler üst çatıda birleşse de kültürel pratikler gereği farklılaşabilmektedir.

Müdamim, gündelik hayatımızda sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Dilimizde “gedikli olmak” şeklinde de karşılık bulan müdamim sürekliliğin altını çizmektedir. Yemekten kahveye, alışveriş merkezinden kitabevine, camiden siyasi parti teşkilatlarına kadar hayatımızın merkezinde bir toplumsal tipten bahsetmek mümkündür. Toplumsal ilişkilerimizde belirleyici bir noktada bulunan müdamim tipolojisi, günlük pratiklerin odağında kendisini göstermektedir. Müdamimin uğrak noktası olan mekân, toplumsal değişimlerle birlikte değişime uğramıştır. Benzer şekilde demografik koşulların değişmesine paralel (cinsiyet, yaş, eğitim, meslek) de değişebilmektedir. Müdamimlerin kişisel tarihlerine göre de değişebilen mekanlar olabilmektedir. Toplumsal dönüşümlerden etkilenen mekanların boş zaman değerlendirme meselesiyle de yakından ilişkili olduğu bilinmektedir.

Müdamimin sosyal çevresine önderlik etmesi söz konusudur. Gidilecek mekân alternatifi içerisinde müdamimi olduğu konum öne çıkacaktır. Mekanlar arasında seçim yapabilecek pozisyonda olan müdamim, olumlu ve olumsuz tüm durumları bilmesiyle dikkat çekmektedir. Geleneksel dönemlerde kısıtlı sosyalliklerde müdamimi olunan mekanlar ile modern dönemdeki mekân tercihleri farklılaşmaktadır. Küresel marka zincirlerinin taşrada dahi varlık bulmasıyla mekân alternatiflerinden bahsedilmektedir. Geleneksel dönemde müdamimlik belki bir zorunluluktan kaynaklanırken modern dönemle birlikte kişilerin bilinçli bir seçimine dönüşmüştür. Dolayısıyla müdamimlik aşaması dönüşmüştür denilebilir. Kişisel ilgi, hayat tarzı, mekân beklentisi ekseninde bir müdamimlik oluşabilmektedir.

Geleneksel yaşam koşullarının hâkim sürdüğü bir dönem ile modern dünya dinamikleri benzer mekân ve müdamimi var etmemektedir. Gündelik yaşamın ritmi içinde bulunan çağın ruhundan doğrudan etkilenmektedir. Değişen şartlar kültürel yapıyı farklılaştırarak müdamimin biçimini de değiştirebilmektedir. Sosyal mecraların bu denli yoğun bir şekilde hayatımızda olduğu, arttırılmış gerçeklik uygulamalarının kolaylaştırıcı etkisi müdamim olma yönünde bir uğraş engel olduğu için eleştirilebilir. Müdamim tipolojisi kuşaklararası bir kültürel aktarım aracı olması sebebiyle dahi elzemdir. Müdamim tipinin karşıtı olarak anılabilecek avaredir. Çünkü avarede aidiyet kurma, bağ kurma gibi mefhumların olmadığını görürüz. Müdamim, mekânı kendilemesiyle, bakış açısı ve mekânın atmosferine vakıf olmasıyla özgün bir karakterdir. Müdamimin gerektiğinde mekâna ev sahipliği yapıp iş vereni ya da çalışanı olma potansiyeli bulunmaktadır. Müdamimin mekânı sahiplenmesi ve içselleştirmesini davranış, konuşma bazen kıyafetinden dahi anlaşılabilir. Mekânın gerekliliklerine uygun davranan müdamim için birtakım kurallar vardır. Mekân çizgisiyle uyum sağladığı takdirde dışlanma ihtimali bulunmaktadır. Mekânın varlığının sürekliliği için müdamim köşe taşıdır. Müdamim mekânı kıymetlendirir.

Mekân kendi müdevimleri için mahfil konumundadır. Bir çeşit toplantı, buluşma noktası olan mekân, müdevimlerini beklemektedir. Müdevimlikte mekâna adanmışlık söz konusudur. Gündelik hayat ve mekân sosyolojisi için müdevim önemli bir konumdur. Sonuç olarak bu çalışma eksiklikleriyle birlikte toplumsal tip literatürüne bir katkı sunmayı amaçlamakta ve gelecekteki toplumsal tipoloji çalışmalarına fikir sunması beklenmektedir. Her mekânın kendi müdevimini vat etmesi sebebiyle her mekânın müdevim profilinin çıkarılacağını söylenebilir. Cami, eğlence mekânı (oyun salonu, müzik vs.), boş zaman mekânları (nargile kafe, küresel kahve zincirleri, çay ocakları vs.) kitabevi, tüketim (gıda, elektronik, tekstil markası vs.) restoran gibi farklı mekânlara yönelik ayrıntılı yeni çalışmalar önerilebilir.

5. Extended Abstract

Space is a reality that has continuity with human and cultural interaction. Values surround space. In this state, it is the closest witness to various issues surrounding people. When we think of space, we associate it with social settings and the items that are commonly found there. Social changes are reflected in the space. Changes affect the space physically and culturally. People shape the space according to their wishes and expectations. In this respect, it can be said that space has a dynamic aspect. Space is closely related to identity, history, tradition, social memory, and modernity. Space depends on the foundations that create society. Social types are related to the daily life of a society. The fastest way to analyze social structure is to understand typologies. Social types gain meaning in society. The social type has a characteristic feature. Belongingness to the space gives an identity to the person. Space belongingness is a basic need for human beings as social beings. Space belongingness is the result of a person's relationship with space. If the person who experiences the place can develop a positive feeling their belonging begins. With the development of belongingness to the space, the place is now indispensable for the person. In other words, spatial belongingness is formed as a result of a subjective experience. People prefer places suitable for their identities in social life. Because they want to nurture their identities in the leisure time process. Since spaces surround our daily lives, the social type in the space is considered important at this point. In this study, the frequenter type, one of the types existing in the space, is discussed. The frequenters are first and foremost with the space. The process of becoming a frequenter does not begin without belonging to the space. The frequenter, who develops a sense of belongingness to the space, has identified with the place. This study aims to understand society by examining how social types reflect daily life and culture. Considering that the space is a social institution, in this study, the "frequenter" type, which symbolizes the people with a high sense of belongingness to the place, has been discussed in the sense of the haunts of the spaces. With the fact that the frequenter type is visible through the space, the traces of the type have been tried to be understood with the identity, belonging, and cultural perspective. The frequenters are characterized by cultural, economic, political, religious, and ideological features. A frequenter is a natural member of the space where he/she develops a sense of belongingness. The frequenter has a reputation in her social circle. The frequenter adopts the values of the place. The frequenter is the essence and summary of the space. The frequenter defends the cultural values of the space. The frequenter wants to continue the culture in the space. The process of becoming a frequenter is usually shaped by a recommendation. The frequenter is a real type, not a fictional one. A frequenter is an entity that gains meaning in the eyes of other people in the space. For the frequenter, the space has a special and subjective meaning. As the purposes and styles of the spaces change, their frequenters also change. A frequenter is a person who knows the rules of the place. The frequenter type has a unique behavior and speaking style. This study tried to understand the reflection of social life in space. The typology of the frequenters varies according to the place. This requires the evaluation of each space in its own right. The frequenters need to be considered in the context of the space.

Keywords: Frequenter, Social Types, Space, Space Belongingness, Culture.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Alkan, A. (2009). Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekanın İzini Sürmek. İçinde A. Alkan (Ed.), *Cins Cins Mekan* (s. 7-35), Varlık Yayınları.
- Almog, O. (1998). The problem of social type: A review. *Electronic Journal of Sociology*. <https://sociology.org/ejs-archives/vol003.004/almog.html>, (Erişim Tarihi: 10.08.2023).
- Anderson, N. (2017). *Hobo Evsiz Adamın Sosyolojisi* (E. Pınar, Çev.). Heretik Yayınları.
- Aras, L. (2012). *Genius Luci Doğunun Batının Birleşiminde Yerin Rubu*. Uluslararası Kıbrıs Yayınları .
- Assman, J. (2001). *Kültürel Bellek: Eski Belleklerde Yazı* (A.Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Atak, S. (2021). *Kabvehane müdavimi erkeklerin erkeklik deneyimleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete bakış açıları üzerine niteliksel bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.
- Aydemir, M. A. (2016). Sosyal Alanın Tipleştirilmesi: Toplumsal Tipler. İçinde M. A. Aydemir (Ed.), *Toplumsal Tipler* (s. 11-32). Açılım Yayınları.
- Aydemir, M. A. (2016). *Toplumsal Tipler*. Açılım Yayınları.
- Aydemir, M. (2020). Afetlerde Ortaya Çıkan Kültürel Durum ve İnsan Halleri Afetzede Tiplemesi Üzerine Deneyimsel Bir Analiz. İçinde İ. Can, *Afet Sosyolojisi* (s. 11-32). Çizgi Kitabevi.
- Ayhan, D. (2022). *Mekansal Aidiyet: Mekan Sosyolojisine Yeni Bir Bakış*. Çizgi Kitabevi.
- Bachelard, G. (2017). *Mekanın Poetikası*. (A.Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Backlund, E. A. (2004). A Quantitative synthesis of place attachment research: Investigating past experience and place attachment. In J. Murdy (Ed.). *Northeastern Recreation Research Symposium* (s. 320-325). USDA Forest Service.
- Baker, U. (2014). *Kanaatlerden İmajlara: Duygular Sosyolojisine Doğru*. (H. Abuşoğlu, Çev.). Birikim Yayınları.
- Çakan, Ş. (2019). *Sosyal yardım müdavimleri: İnatçı yoksullar*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Dirimeşe, E. (2022). Duygu ve zeka kavramlarına sosyolojik bakmak. *Avrasya Terim Dergisi*, 51-65. doi: 10.31451/ejatd.1154775.
- Easthope, H. (2009). Fixed identities in a mobile world? The relationship between mobility, place, and identity. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, 61-82. doi: 10.1080/10702890802605810.
- Elias, N. (2000). *Mozart: Bir Dahinin Sosyolojisi Üzerine*. (Y. Tükel Kılıç, Çev.). Kabalıcı Yayınevi.
- Giuliani, M. (2003). Theory of attachment and place attachment. In T. L. M. Bonnes, *Psychological Theories for Environmental Issues* (s. 137-170). Aldershot Publisher.
- Harvey, D. (2013). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (M. Morali, Çev.). Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*. (S. Savran, Çev.). Metis Yayınları.
- Hauge, A. L. (2007). Identity and place: A critical comparison of three identity theories. *Architectural Science Review*, 44-51. doi:10.3763/asre.2007.5007.
- Karaarslan, F. (2014). *Modern dünyada toplumsal hafıza ve dönüşümü*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Kızmaz, Z. (2006). *Cezâevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular*. Orion Kitabevi.
- Klapp, O. (1958). Social types: Process and structure. *American Sociology Review*, 674-678. doi:10.2307/2089056.
- Lee, T. H. (2011). How recreation involvement, place attachment, and conservation commitment affect environmentally responsible behavior? *Journal of Sustainable Tourism*, 895-915. doi:10.1080/09669582.2011.570345.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları*. (M. E. Özcan, Çev.). Dost Kitabevi.
- Özmen, Z. (2015). *Beyaz yakalı yaşam tarzları: İstanbul ve Ankara örneğinde nitel bir analiz*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Park, R. (1928). Human migration and the marginal man. *American Journal of Sociology*, 881-893.
- Pollini, G. (2007). Elements of theory of place attachment and socioterritorial belonging. *International Review of Sociology*, 497-515. doi: 10.1080/03906700500272483.

Saad-Filho, A. (2023). *Krış Çağı Neoliberalizm, Demokrasının Çöküşü ve Pandemi*. (S. Alpagut, Çev.). Yordam Kıtıp.

Schutz, A. (1944). The stranger: An essay in social psychology. *American Journal of Sociology*, 499-507. doi:10.1086/219472.

Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.

Sombart, W. (2013). *Ařk Lüks ve Kapitalizm*. (N. Aça, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.

Stedman, R. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and Behavior*, 561-581. doi:10.1177/0013916502034005001.

Tutkun, M. (2015). Kimlik kültür mekan üçgeninde bir tarihi merkez: Sürdürülebilirlik bağlamında Santa Harabeleri. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1-34. doi:10.31765/karen.183256.

Türkyılmaz, G. (2020). *İstanbul'da üçüncü dalęa kahve kültürünün yayılması: Yeni orta sınıfın 2000 sonrası mekan ve kahve tüketimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Veblen, T. B. (2016). *Aylak Sınıfın Teorisi*. (E. Kırmızıaltın-H. Bilir, Çev.). Heretik Yayınları.